

Riktlinjer för samverkan

mellan skolan och Svenska kyrkan i Luleå stift

Svenska kyrkan och skolan ska samverka därför att det har ett värde i sig:

Barnets särställning

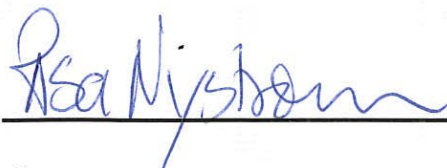
- FN:s konvention om barnets rättigheter är något som både skolan och Svenska kyrkan följer och tar sin utgångspunkt i, att verka för "Barnets bästa".

Gemensam värdegrund

- Svenska kyrkan och skolan delar en demokratisk syn på människolivets okränkbarhet, individens frihet, alla människors lika värde, jämställdhet och solidaritet med svaga och utsatta.

Svenska kyrkans grundläggande uppgift

- Svenska kyrkan ser som en del i sin grundläggande uppgift att stödja skolan i att bedriva undervisning och förmedla framtidstro och hopp till alla barn.

Åsa Nyström, biskop i Luleå stift

Bakgrund

Det kan vara svårt att försvara och förklara egenvärdet i Svenska kyrkans skolkontakter i den lokala församlingen, både i arbetet med församlingsinstruktionen och i konkreta beslut. Ibland uppfattas samverkan med skolan inte som "riktig" församlingsverksamhet. Svenska kyrkans arbete i skolan ges ett instrumentellt värde, genom att det skapar kontakter som positivt påverkar församlingens övriga barnverksamhet och konfirmation. Däremot ses skolsamverkan sällan som värdefull i sig.

Luleå stift vill verka för en syn på samverkan mellan Svenska kyrkan och skolan som går djupare än så. Dessa riktlinjer vill beskriva och motivera varför samverkan mellan församling och skola är viktig och har ett värde i sig.

Barnets särställning

Svenska kyrkans kyrkoordning säger att "Barnet har en särställning i kristen tro". Den föreskriver också att varje beslut i Svenska kyrkan som berör barn ska föregås av en barnkonsekvensanalys. En sådan bygger på de principer som finns stadgade i FN:s konvention om barnets rättigheter, vanligtvis kallad barnkonventionen.

Barnen är centrala för Jesus. Han säger: "Låt barnen komma till mig och hindra dem inte (...). Den som inte tar emot Guds rike som ett barn, kommer aldrig dit in." Detta uttalande har ibland romantiserats på ett sätt som gjort att de verkliga barnen glömts bort. Istället för den markering mot det vuxna maktsamhället som Jesus öppnar upp för så återfinns denna text mest på gulliga bokmärken och vykort, där det radikala budskapet om synen på barnet inte alltid blir tydligt.

Vad innebär det att Jesus satte barnen i centrum? Vi vil lyfta fram tre perspektiv.

För de första så menar Jesus att barn är subjekt. Barn är människor, helt och fullt, inte bara blivande vuxna. Det innebär att barnen varken är objekt som ska påverkas utan att tillfrågas eller är självklart utestängda från alla frågor om makt, medverkan och mening. Hur deras delaktighet och ansvarstagande ska se ut handlar om att de ska få vara med utifrån deras förutsättningar. Barn kan utifrån Jesu synsätt inte objektifieras och avfärdas bara utifrån synsättet "De är bara barn".

För de andra så menar Jesus att barn är förebilder. Han framställde barnet som en förebild i hans förståelse om hur det mänskliga livet är och levs. Detta är ett "upp-och-ner"-perspektiv i fråga om makt och utveckling i de flesta kulturer, där barnen ofta är "ovetande" i någon form och civiliseras för att de blir mer som oss vuxna. Jesus menar att barn redan äger något väsentligt som vi som självständiga vuxna saknar.

För det tredje så menar Jesus att barn behöver skyddas. Vi som vuxna har en förmåga att både underlåta och hindra barn i vårt fostrande ansvar som vuxna. Detta innebär att barnen i sitt beroende av oss vuxna riskerar att stoppas i sin utveckling och störas i sin trygghet. Vårt beskydd för barnen bör alltid vara grundat i en omsorg om barnets behov och inte i vår bekvämlighet eller glädje i att utöva makt.

Denna syn på barnet måste få konsekvenser för hur vi arbetar i församlingarna och hur vi tillsammans med andra formar vårt samhälle.

FN:s konvention om barnets rättigheter ställer också barnet mitt ibland oss vuxna. I konventionen ses barnet som en egen person med egna rättigheter. Barnet har rätt till beskydd, rätt att utvecklas på alla områden och rätt att uttrycka sina uppfattningar i alla frågor som berör hen. När församlingen gör en barnkonsekvensanalys, BKA, inför sina beslut, innebär det att lyssna till barnens perspektiv i beslut som rör dem. En BKA ser då till barnens bästa och gör barn delaktiga, vilket ger dem en självklar plats i församlingen.

Flera av barnkonventionens artiklar har särskild relevans för församlingens samverkan med skolan. Ett exempel är artikel 14, om barnets rätt till religionsfrihet är en sådan artikel. Den säger att barnet har rätt till tanke-, samvets- och religionsfrihet och att föräldrarna har rätt och skyldighet att vägleda barnet i utövandet av denna rättighet. Religion är med andra ord inte något som bara hör vuxenlivet till, utan som barn behöver få möjlighet att utforska och utöva. Församlingen kan i skolan bidra med information och genom att skapa relationer, som gör det möjligt för barn att ställa sina frågor om kristen tro och praxis.

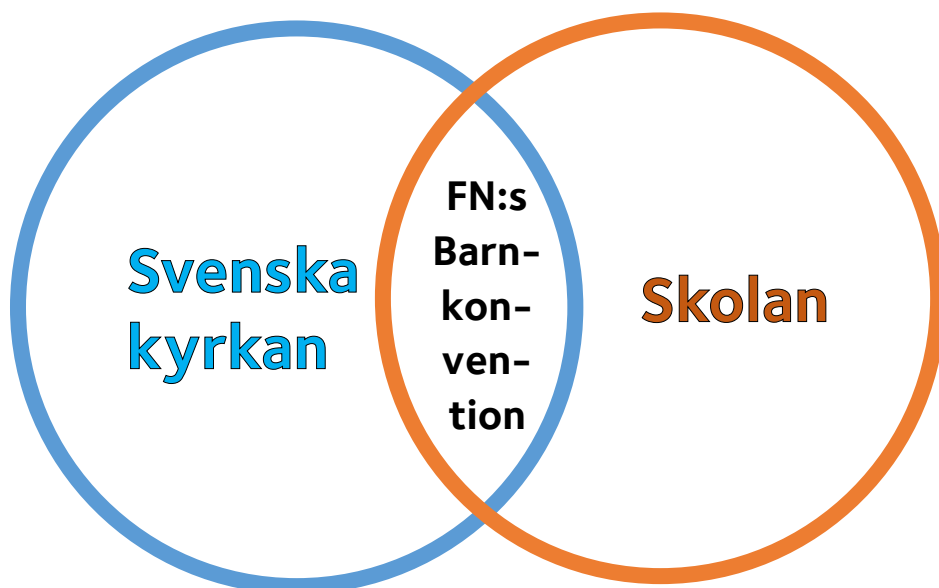
Detta behöver inte stå i motsättning till att skolan är konfessionsfri. Vi behöver stå bakom den och behöver därför i församlingarna ha en kompetens att möta barn och ungas frågor kring tro och liv i skolan på skolans premisser och inom ramen för läroplanen.

Några av barnkonventionens artiklar talar om barnets sociala, andliga och moraliska välmående samt fysiska och psykiska hälsa. Det är artiklar om rätten till tillräckligt god levnadsstandard, till information och massmedier, funktionshindrade barns rättigheter och Andligt hälsa definieras inte tydligt, men av uppräknings framgår att andlighet är en viktig komponent i barnets välbefinnande och växt. Andlighet handlar om att få förundras över tillvaron, att känna tillhörighet, att ställa frågor om mening, mål och sammanhang, om att bli del av en berättelse, om verkliga möten och anknytning, om kultur och lek, om transcendens och om riktning och mål i livet. Som synonym till begreppet andlig hälsa används ibland begreppet existentiell hälsa. De är inte helt synonyma, men beskriver ofta samma frågor. Det handlar om att barnets existentiella hälsa behöver värnas tillsammans med dess psykiska, fysiska och sociala välmående och mognad. Flera av de här aspekterna kan församling och skola samverka kring inom ramen för skollagens och läroplanens ramar.

Barnkonventionen ger ett helhetsperspektiv på barnets liv och behov. Som församlingar behöver vi värna detta helhetsperspektiv och inte bara fokusera på en eller två aspekter av barnets rättigheter. Rättigheterna behöver ses tillsammans och läsas som en helhet.

Gemensam värdegrund

Svenska kyrkan, liksom skolan och andra myndigheter och organisationer i civilsamhället som arbetar nära barn och barns behov leds av egna interna ramar och styrdokument, vilka en del av också återfinns i lagar och förordningar. Därför har ex kyrka och skola olika ansvar utifrån dessa riktlinjer. Svenska kyrkan och skolan har en gemensam värdegrund där vi överlappar och kan mötas i gemensam samverkan. Grunden för den gemensamma värdegrunden är FN:s barnkonvention.

I kontakt mellan Svenska kyrkan och skolan kan gemensamma verksamheter aktualiseras och då ligger det i Svenska kyrkans uppdrag att samverka. Vi kan också i samma verksamheter också med andra kristna kyrkor, med andra religioner och med flera aktörer i civilsamhället, exempelvis Rädda barnen och Röda korset. Våra olikheter ska inte hindra oss att tillsammans arbeta för det goda och barnets bästa.

Det kan föreligga ett historiskt hinder i samverkan utifrån att Svenska kyrkan har haft en maktposition i relation till skolan. Skolan har de senaste 150 åren gått från att ha varit en del av Svenska kyrkans arbete och ansvar till att enbart vara en del av statens och kommunernas ansvar. Samtidigt har Svenska kyrkan gått från att ha varit en del av Svenska statens arbete och ansvar i ett enhetssamhälle till att vara en bland många trossamfund i en sekulär och religionsfri stat.

I försök till samverkan kan därför olika historiska synsätt och erfarenheter när det gäller makt och påverkan på både Svenska kyrkan och Svenska skolan låsa och omöjliggöra samverkan. Därför behöver vi i vår samverkan utgå från något vi delar och har gemensamt. Därför bör vår samverkan och våra samtal ha sin grund i barnkonventionen och "barnets bästa", ett dokument som både Svenska kyrkan och svenska skolan använder som ledstjärna i sitt arbete och förhållningssätt.

Genom samverkan mellan Svenska kyrkan och skolan kan vi tillsammans skapa mer vuxennärvaro på skolan. Då kan skolan bli en plats för dialog om livet där barnens egna frågor och tankar får växa och ta form.

Svenska kyrkans grundläggande uppgift

Församlingens grundläggande uppgift är att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission. Detta är ett samlat uppdrag och församlingens samverkan med skolan kan förstås utifrån alla dessa perspektiv på ett sätt som respekterar såväl skolans som församlingens egenart och uppdrag.

Undervisande perspektiv

Undervisning är en del av denna grundläggande uppgift. Men vilken undervisning i/om kristen tro kan vi genomföra i skolans värld? Vi vet att de regler som gäller för den svenska skolan är att undervisningen ska vara icke konfessionell. Det innebär att barn i förskolan, grundskolan och gymnasiet inte ska bli ensidigt påverkade till förmån för den ena eller andra åskådningen. Därför ska undervisningen vara saklig, allsidig och icke-konfessionell. Tänk på att även när vi informerar om kyrkans verksamhet uppfattas det som konfessionella inslag.

Däremot har skolan ett ansvar för att barn får undervisning om den kristna kyrkans tro och tradition liksom andra religioners tro och tradition.

Skolans värdegrund stämmer med den etik som förvaltas av kristen tradition och västerländsk humanism.

Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet mellan människor är de värden som skolan ska gestalta och förmedla. I överensstämmelse med den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. (Lgr 11 Läroplan för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet)

Att erbjuda skolan stöd och komplement inom det som ingår i läroplanen är att tillsammans med samhället i övrigt värna om barn och ungas rättigheter att få kunskap om den kristna religionen och reflektera kring tro och livsfrågor utifrån läroplanens direktiv.

Det är viktigt att skapa förtroende med elever och lärare och ha kunskap och insikt om vad skollagen säger och hålla sig inom dess ramar. Religionsdialog är av stor vikt i skolan. Flera sekulariserade unga saknar religiöst språk och förståelse och flera religiösa ungdomar saknar förståelse för en ateistisk eller agnostisk livsåskådning. Här kan Svenska kyrkan i samverkan med skolan visa på fredliga möten mellan olika religioner och människor med eller utan tro.

Detsamma gäller olika minoriteter i samhället, där Svenska kyrkan behöver vara ett stöd för de som utsätts för kränkande särbehandling. Det kan gälla minoriteter av olika slag, samer, finsktalande, döva, blinda, olika funktionsnedsättningar och diagnoser, mm.

Det finns ett kulturarv i Svenska kyrkan för dess betydelse för svensk kultur i allmänhet, som vi behöver värna om och förmedla. Svenska kyrkan har också en kulturell färdighet i att förstå hur religioner påverkar människor.

Diakonalt perspektiv

Diakoni handlar om medmänsklighet, omsorg och rättvisa. Den riktar sig till alla, oberoende av religiös tillhörighet. I skolans värld kan församlingens diakonala uppdrag ta sig olika uttryck.

Församlingen bör erbjuda sig att vara en del i skolans krisstödsarbete. Ibland sker detta genom samverkan i bredare POSOM-arbete i kommunen, ibland genom direkt samverkan med skolan. När en större olycka händer eller en elev eller skolpersonal avlider kan församlingen samverka med skolan genom krisstöd, hjälp att utforma en (icke konfessionell) minnesstund, genom att finnas för samtal och genom stöd till rektor i att upprätta krisplanering. Goda relationer i vardagen mellan församling och skola underlättar samverkan när något akut händer.

Församlingen kan också vara ett stöd i skolans arbete med värdegrundsfrågor, som demokrati, miljöansvar, integration, mångfald och jämställdhet. Detta kan ske både genom medverkan i undervisning och genom stöd till rektor och annan skolpersonal. Församlingen kan ibland vara en förmedlare av kontakter till andra trosgemenskaper och på så sätt bidra till integration och förtroende mellan elever av olika religiös tillhörighet.

I skolarbetet behöver församlingen bygga på ett diakonalt förhållningssätt. Det innebär att omsorg och stöd alltid måste respektera personernas egenmakt och subjektivitet och sträva efter långsiktig hållbarhet. Församlingen behöver sträva efter att stärka elever och skolpersonal i deras egen förmåga att hantera svåra situationer som kan uppstå, snarare än att ta över och på så sätt bidra till att förstärka utsatthet och hjälplöshet. Det är viktigt att möta unga i deras egna livsfrågor, inte minst i fråga om psykisk ohälsa som är stor bland unga. Det handlar både om att arbeta förebyggande kring hälsa, men också slussa vidare och erbjuda unga samtal som komplement till professionell vård.

Gudstjänstperspektiv

Skolans utbildning ska vara konfessionsfri, vilket innebär att församlingen inte bör bjuda in till gudstjänst. Skolan kommer då att tacka nej. Däremot kan Svenska kyrkan delta i undervisningen och berätta om hur en kristen gudstjänst går till, ge kunskap om kyrkorummets, bibelberättelser, psalmer och högtider enligt skolans läroplan.

Det är också möjligt att visa gästfrihet mot skolan och erbjuda kyrkorummets som lokal för skolavslutningar, så länge dessa inte innehåller moment som kränker kyrkorummets helgd. Kyrkokansliet har tagit fram ett material kring denna samverkan och Luleå stift rekommenderar att församlingarna använder det i samverkan med skolan.

Missionsperspektiv

Församlingen ska inte "missionera" i skolan, i betydelsen aktivt försöka övertyga eller påverka eleverna att bli kristna. Detta vore att bryta mot det förtroende som visas församlingen, när vi bjuds in att medverka med skolan inom ramen för skollag och läroplan.

Däremot är skolarbetet en del av Svenska kyrkans uppdrag och sändning i världen. Genom att elever och lärare blir sedda och respekterade, genom att elever i sorg och kris får hjälp och stöd, genom att elever stärks i sin reflektion över etik, demokrati och mångfald och genom att goda möten uppstår mellan människor av olika tro och traditioner, växer Guds rike av fred och försoning i världen.

Många församlingsinstruktioners mål när det gäller mission är att jobba utåtriktat och möta behov. Svenska kyrkan ska vara synlig som en samhällsaktör bland andra vilket Svenska kyrkans samverkan med skolan är ett bra exempel på.

Exempel

Här några exempel från kursplanen för olika årskurser där Svenska kyrkan kan vara en resurs i skolan och undervisningen:

Förskoleklass

Språk och kommunikation

- Samtala, lyssna, ställa frågor och framföra egna tankar, åsikter och argument om olika områden som är bekanta för eleverna, till exempel etiska frågor och vardagliga händelser.

Åk 1-3

- Livsfrågor med betydelse för eleven, till exempel gott och ont, rätt och orätt, kamratskap, könsroller, jämställdhet och relationer.
- Kristendomens roll i skolan och på hemorten förr i tiden.
- Religioner och platser för religionsutövning i närområdet.
- Några högtider, symboler och berättelser inom kristendom, islam och judendom. Några berättelser ur Bibeln och deras innebörd samt några av de vanligaste psalmerna.

Åk 4-6

- Kristendomens betydelse för värderingar och kultur i det svenska samhället förr och nu. Kristna högtider och traditioner med koppling till kyrkoåret, till exempel sånger och psalmer.
- Några etiska begrepp, till exempel rätt och orätt, jämlikhet och solidaritet.

Åk 7-9

- Centrala tankegångar och urkunder inom kristendomen samt utmärkande drag för kristendomens tre stora inriktningar: protestantism, katolicism och ortodoxi.
- Riter, till exempel namngivning och konfirmation, och deras funktion vid formandet av identiteter och gemenskaper i religiösa och sekulära sammanhang.
- Etiska frågor samt människosynen i några religioner och andra livsåskådningar.

Genom att läsa igenom innehållet i Lgr 11 kan vi som kyrka se inom vilka områden kyrkan kan vara en resurs och ett stöd för skolans barn. Skolan behöver kyrkan och kyrkan behöver skolan.

Även i den fria skolformen gymnasiet kan Svenska kyrkan hitta ämnen och mål som återfinns i läroplanen Gy11 där Svenska kyrkan kan vara resurs i samverkan med skolan. Ofta ser man att de exempel som återfinns i grundskolans läroplan återkommer, men med möjlighet till djupare samtal, mer delaktighet av elever och att Svenska kyrkans medverkan mer blir ett stöd till de processerna som lärarna och rektorerna redan driver. Förutom deltagande i ämnet religionskunskap eller historia bidrar många av Svenska kyrkans medarbetare som stöd för enskilda elever och grupper i deras sociala och psykiska behov, samt krisstöd vid olyckor och död, ofta i nära samverkan med skolans elevhälsa.

För att denna samverkan ska kunna fungera krävs det att Svenska kyrkans representanter upprättar goda, öppna och tydliga relationer med företrädarna för skolan. Utifrån det förtroendet kan ett gott samarbete växa och även över tid förändras. Ett särskilt tydligt behov hos gymnasieelever är den starka och sköra förändringen som det innebär att gå från en 16-årig tonåring till 19-årig myndig person, en självständighetsprocess. Där kan Svenska kyrkan och skolan vara mycket betydelsefulla i sin samverkan.

Avslutande ord

Mycket av vad vi säger i detta dokument är från Svenska kyrkans perspektiv, och ibland kan barnet lätt uppfattas mest som ett objekt. Men barnen är inte ett objekt, utan ett subjekt. De skall få vara fria, öppna, trygga och utmanas lagom i sin vardag, oavsett om denna vardag är i skolan eller Svenska kyrkan. Den känslan är ännu viktigare när det sker samverkan. I vår samverkan bör vi ledas av barnets perspektiv.

Det finns en gemensam arena för Svenska kyrkans och skolans samverkan. Svenska kyrkans arbete i skolan har ett egenvärde och handlar inte om att gynna intern verksamhet. Det centrala i uppdraget är att möta människorna i skolan. Att möta barnen.